

Wat de tentoonstelling 'Van Rembrandt tot Vermeer' tóch bijzonder maakt, zit een laag onder de dure superkunst

Het verrassendste deel van de presentatie draait om de verbeelding van het echte leven in de kunst van de 17de eeuw. Welke werkelijkheid is tussen de naden van de fantasie en de verfraaiing gekropen?

Mariette Haveman 13 april 2025, 16:35

'Van Rembrandt tot Vermeer' in het Hart Museum in Amsterdam. Foto Aad Hoogendoorn

Het droppen van grote namen is een beproefd recept in tentoonstellingsmarketing. Onder de naam *Van Rembrandt tot Vermeer, meesterwerken van The Leiden Collection* presenteert het Hart Museum in Amsterdam 75 van de in totaal 220 17de-eeuwse Hollandse schilderijen en tekeningen van het Amerikaanse verzamelaarsechtpaar Thomas Kaplan en Daphne Recanati.

Het is ook niet niks dat een enkele verzamelaar zo'n collectie bijeen heeft weten te krijgen. Maar superlatieven kunnen zich tegen zichzelf keren, en verpakt in de aankondiging van prestigieuze particuliere collectietentoonstellingen doen ze dat bijna per definitie.

Want hoe opmerkelijk ook dat iemand zijn fortuin en energie aan kostbare kunst heeft besteed, topstukken kunnen we in Nederland elke dag bekijken in het Rijksmuseum en het Mauritshuis, daar kan geen privéverzameling tegenop. Vaak zijn dergelijke tentoonstellingen dan ook een beetje teleurstellend. De Rembrandts zijn van Rembrandt, de Vermeer is wellicht van Vermeer, maar voor de allermooiste exemplaren moet je nog steeds een paar deuren verder zijn.

Het Amsterdam van 1630 tot 1680

Wat deze tentoonstelling toch bijzonder maakt zit direct onder het glimmende schild van dure superkunst. Daar waar het meer draait om het verhaal dan om de namen, huist het verrassendste deel van de presentatie, over de verbeelding van het Amsterdamse leven in de kunst van de 17de eeuw.

Hoe zag Amsterdam eruit tussen pakweg 1630 en 1680? Wat aten de mensen, wat deden ze in hun vrije tijd? Hoe rook en klonk het op straat? Om daar een beeld van te vormen kunnen we ons wenden tot de archieven, brieven en notariële akten, en voor de Hollandse 17de eeuw komt daar nog die wonderbaarlijke erfenis aan schilderijen bij.

Jan Lievens, 'Jongen met cape en tulband (portret van prins Rupert van de Palts)' in de tentoonstelling 'Van Rembrandt tot Vermeer' in Hart Museum. Foto Aad Hoogendoorn

Lang was er in het onderzoek naar die erfenis vooral aandacht voor de manieren waarop kunstwerken juist afweken van de dagelijkse werkelijkheid. In de kleding: elke kunstenaar met ambitie had in zijn atelier wel een verkleedkist. In het zogeheten bijwerk: spullen waarin een geportretteerde zijn vroomheid, belezenheid of maatschappelijk succes etaleerde. Ook in andere opzichten werd de werkelijkheid vaak van wat extra betekenis voorzien.

Schilderijen zijn geen foto's, zelfs niet als ze doen alsof.

Tegelijk is de schilderkunstige output van deze periode zo groot en zo veelzijdig dat er tussen de naden van de fantasie en de verfraaiing een onweerstaanbare hoeveelheid werkelijkheid kroop. Het boek bij de tentoonstelling vertelt erover, hoe in alle lagen van de bevolking mensen tientallen schilderijen aan de muur hadden – landschapjes, 'schepies' (scheepjes), tronies, groentekramen en portretten. Schilderijen die net echt waren. Als de nationale cultuur ergens zijn neerslag vond, dan daar.

‘Van Rembrandt tot Vermeer’ Foto Aad Hoogendoorn

Dit is het verhaal dat tot leven komt in het kloppende hart van deze tentoonstelling. Zo is er een betoverend familietafereel van Gerard ter Borch. Drie leden van de familie maken muziek, rechtsachter stopt een dienstmeid even met het aanslepen van hout. Zo'n schilderij zet de deur open, naar een werkelijkheid die vast ooit heeft bestaan.

Op een schilderij van Pieter van der Werff poseert een rijk jongetje naast zijn speelgoed, een VOC-scheepje. Opvallend detail: het Nederlandse tekstbord maar niet het Engelse vermeldt dat de Verenigde Oost-Indische Compagnie vandaag niet meer van onbesproken reputatie is.

Er zijn schilderijen die laten zien wat er op de markt te koop was, welke spelletjes mensen speelden. Er zijn oude en jonge mensen, rijke en ook wat arme, goed geklede en sloddervossen. Je hoort ze bijna, de carillons die, zoals Leonore van Sloten in de catalogus vertelt, dagelijks hun melodieën over de stad uitstrooiden.

De verzameling is er niet voor gemaakt, maar het is mooi om te zien hoe effectief die zich heeft geleend voor deze tentoonstelling.